

Lähden liikkeelle tarkastelemalla hiukan hallitusmuotomme syntyä sekä suomalaisen yhteiskunnan yleistä sopeutumista v. 1919 voimaantulleen hallitusjärjestelmämme yleiskehyksiin.

Kun yleiseurooppalaisena ilmiönä tarkastetaan itsenäisten valtioiden syntyä 1800-luvun lopulla aina I. maailmansodan jälkeiseen vaiheeseen, sisältyi tällaiseen historialliseen tapahtumainsarjaan, joka eri maissa edusti voimakasta kansakunnallista tahdonilmaisua, tavallisesti itsenäisyystapahtuman välittömänä jatkona, jotakuinkin suoraviivainen demokraattisen järjestelmän toteuttaminen.

Meidän maamme itsenäistymistapahtumat eivät olleet tällaista, vaan mutkallista ja — voisi korostaa — kulkua äärimmäistapahtumien kautta eteenpäin. Pian itsenäisyysjulistuksen jälkeenhän maassamme tapahtui kapina ja kansalaissota keväällä 1918 sekä senjälkeen vastakkaissuuntainen ilmiö, nimittäin yritys itsenäisessä

Suomessa saada voimaan sellainen monarkistinen hallitusjärjestelmä, jonka vallitessa vallan painopiste olisi kuninkaalla.

Kun kaiken tällaisen itsenäistymisen murrostapahtumiin liittyvän jälkeen vuoden 1919 olosuhteissa saatettiin voimaan tasavaltainen hallitusmuoto, siinä toisaalta otettiin huomioon ajan hengessä liikkuvat parlamentarismien ja demokratian ihanteet. Demokratian ihannetta ei kuitenkaan meillä toteutettu yksiviivaisen eduskuntavallan merkeissä, kuten tapahtui monissa uusissa itsenäisissä valtioissa, esim. Virossa ja muissa Baltian maissa sekä mm. Puolassa. Sensijaan meidän valtiosääntöömme pyrittiin parlamentarismien rinnalle sovittamaan lujaa hallitusvaltaa antamalla valtionpäämiehelle laajoja valtaoikeuksia.

Tässä kohden rakennettiin valtiosääntöhistoriamme pitkäaikaisille perinteille. Sellaisten miesten kuin Ståhlbergin näkemykseen sisältyi kuva valtiosta, jossa hallitsijanvalta oli

tosiasiallinen valtatekijä, joskin valan painopisteen tuli samalla olla eduskunnalla. Se tosiasia, että Eurooppa oli poliittisesti ja aatteellisesti voimakkaassa käymistilassa, sai epäilemättä valtiosääntömme ensisijaiset luojat arvostamaan lujan hallitusvalan merkitystä myös demokratian vallitessa tulevaisuuden takuuna.

Siinä muodossa kuin hallitusmuoto v. 1919 toteutui, se merkitsi, että tasavaltalaisista puolueista sosialidemokraatit, jotka olivat eduskuntavallan ihailijoita, joutuivat jo tekemään myönnytyksiä muille tasavaltalaisille.

Tapahtumain kehityksen tuloksena monarkistit olivat joutuneet luopumaan asemistaan. Yleinen kehitys Euroopassa kulki päinvastaiseen suuntaan kuin heidän valtiosääntöihanteensa ja monia valtaistuimia oli kaatunut. On kuitenkin samalla todettava, että monet johtavat monarkistit käytännössä pian aktiivisesti tunnustivat tasavallan, tulipa sellaisista kuin Rafael Erichistä ja Lauri Ingmanista 1920-luvulla pääministereitä. Nimenomaan Ingman, niin monarkisti kuin hän lähtökohdaltaan olikin, ansaitsee mielestäni, kun on kysymys itsenäisyytemme ensimmäisestä vuosikymmenestä, tasavaltaisen Suomen suuren parlamentaarikon arvonimen.

Tasavaltaisen hallitusmuodon voimaantumista seurasi kesällä 1919 tunnettu kiivas presidentinvaali, jossa Ståhlberg ja Mannerheim olivat vastakkain ja jonka tuloksena tasavaltaisen järjestelmän luojasta tuli myös sen ensimmäinen toteuttaja. Toisen osapuolen Mannerheimin voitto, ottaen

huomioon hänen monarkistiset mielihäpeperinteensä ja varauksellisen suhtautumisensa tasavaltaisen hallitusmuodon toteuttamiseen, olisi varmasti merkinnyt hallitusmuotomme toisenhenkistä soveltamista käytäntöön, lähinnä ilmeisesti valtiopäämiehen valtaoikeuksien ja parlamentarismin osalta.

On kuitenkin aihetta samassa yhteydessä todeta, että vanhan Mannerheimin asenne — rauhanvuosien ja sota-ajan kokemusten vaikutuksesta — muodostui valtiosääntöömme nähden hyvin arvostavaksi, kuten esim. Mannerheimin muistelmista käy ilmi.

Jos erikseen tarkastellaan poliittisten äärimmäisyysryhmien suhtautumista hallitusjärjestelmäämme, niin lähtökohdana v:n 1930 tapahtumat on todettava, että Lapuan liikkeen parlamentaarisen-demokraattisen järjestelmän vastainen asenne tuli selvästi näkyviin Mäntsälän kapinan yhteydessä.

Kun sitten on kysymys toisesta ääriryhmästä, parlamentaarisessa valtiosääntöjärjestelmämme sodan jälkeen tavallaan uusimmasta ryhmästä, nimittäin äärimmäisestä vasemmistosta, kiinnittäisin huomiota tunnettuun tapahtumaan. Kun sisäministeri Yrjö Leino keväällä 1948 sai eduskunnalta epäluottamuslauseen, hän ei sen johdosta eronnut, vaan silloisen tasavallan presidentin oli hänet erotettava.

Samalla kun tämän toteaa, on aihetta lisätä, että sen jälkeen ei hänen edustamansa poliittisen ryhmän taholta ole käytännössä tapahtunut poikkeiloin asettumista parlamentaarista järjestelmäämme vastaan.